

Slovenska demokratska stranka
Lista Marjana Šarca
Socialni demokrati
Stranka modernega centra
Levica
Nova Slovenija – krščanski demokrati
Stranka Alenke Bratušek
Demokratska stranka upokojencev Slovenije
Slovenska nacionalna stranka

ZA POLITIKO UČINKOVITEGA IZVRŠEVANJA ČLOVEKOVIH PRAVIC OSEB Z INVALIDNOSTMI

Spoštovani!

V Forumu za digitalno družbo (skupaj s sopodpisnicami¹ tega dopisa) si prizadevamo za dosledno spoštovanje, varstvo in izvrševanje človekovih pravic oseb z invalidnostmi.² Spremljamo izvajanje mednarodnih obveznosti države in uresničevanje zakonodaje o izenačevanju možnosti invalidov in o varstvu pred diskriminacijo v javnem ter zasebnem sektorju.^{3,4} Pri tem sodelujemo z Društvom za osveščanje in varstvo – center antidiskriminacije (OVCA), Inštitutom Digitas in s posameznimi reprezentativnimi invalidskimi organizacijami, vidnimi predstavniki oseb z invalidnostmi ter strokovnjaki z različnih področij.

Marca letos je Republika Slovenija prejela [sklepne ugotovitve Odbora OZN za pravice oseb z invalidnostmi](#), nadzornega mehanizma o izvajanju [Konvencije OZN o pravicah invalidov](#) (MKPI). Zaključki opozarjajo na številne resne pomanjkljivosti pri izvajanju MKPI, kar za nas ni presenečenje. Pod drobnogledom konvencijskega mehanizma pa so bile le nekatere pomanjkljivosti, zato se vse njihove razsežnosti le sluti.

Vlada in največje reprezentativne invalidske organizacije o sklepnih ugotovitvah Odbora OZN javnosti niso obvestile. Zato ni presenetljivo, da volilni programi večine političnih strank pomanjkljivosti pri izvajanju konvencije, diskriminacije in kršitev človekovih pravic oseb z invalidnostmi ne naslavljajo in da te teme niso bile izpostavljene niti v predvolilnih soočenjih.

Od novega sklica državnega zbora in vlade pričakujemo bistveno odločnejše zavzemanje za izvajanje mednarodnih obveznosti države in zakonodaje o izenačevanju možnosti oseb z invalidnostmi ter zakonodaje o varstvu pred diskriminacijo, predvsem v splošnem kontekstu politik človekovih pravic.

Potrebujemo celovito analizo stanja ter zadostno politično voljo za izdelavo in sprejem celostne strategije, utemeljene na paradigmi človekovih pravic. Ta mora določiti jasne in merljive cilje, ukrepe in potrebna sredstva za odpravo vseh sistemskih anomalij in praznin, za preprečevanje tveganj nastanka kršitev in skrbno sankcioniranje ter odpravo posledic obstoječih kršitev pravic ter sprejem vseh drugih ukrepov za

---

¹ Moške oz. ženske jezikovne oblike za posamezne izraze imajo enakovreden pomen, prav tako izrazi zajemajo osebe, ki imajo transspolne identitete.

² Forum za digitalno družbo. *Sprenevedanje okoli politik človekovih pravic in invalidskega varstva*. 13. 4. 2018. Dostopno na: <https://fdd.si/sprenevedanje-okoli-politik-clovekovih-pravic-in-invalidskega-varstva/>.

³ Forum za digitalno družbo. *Odbor OZN za pravice oseb z invalidnostmi kritično o digitalni dostopnosti v Sloveniji*. 23. 3. 2018. Dostopno na: <https://fdd.si/odbor-ozn-za-pravice-oseb-z-invalidnostmi-kriticno-o-digitalni-dostopnosti-v-sloveniji/>.

⁴ *Senčno poročilo skupine slovenskih nevladnih organizacij o implementaciji MKPI (2008–2017)*. Januar 2018. Dostopno na: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2fCRPD%2fCSS%2fSVN%2f30080&Lang=en.

doseganje najvišje dosegljive ravni uresničevanja pravic. Opredeliti mora jasno vlogo vseh deležnikov in izkoristiti vse razpoložljive vire, možnosti in zmožnosti.

Verjamemo, da ste na načelni ravni pripravljeni podpreti tovrstna prizadevanja. Deset let po ratifikaciji MKPI pa je skrajni čas za konkretnije ukrepe. Zagristi bo treba v trd oreh pragmatizma, ustaljenih, pogosto tudi sistemskih diskriminatornih praks, inercije in skromnih ambicij dosedanjih politik. Zaslužimo si doseganje kar najvišje ravni učinkovitega uživanja človekovih pravic.

Doslej so imele prednost politike invalidskega varstva, utemeljene na medicinskem in socialnovarstvenem modelu (socialne pomoči, subvencije, spodbude, nadomestila in kvote, usmerjene v okoliščine na strani posameznika, ipd.). Te so krepile predvsem institucije, pogosto celo na račun človekovih pravic oseb, ki se jim »pomaga«. Čas je, da jih končno nadomestimo s politikami, utemeljenimi na človekovih pravicah!

Zavedamo se, da so izrečene ali zapisane obljube eno, vsakdanja realnost spornih dejanj ali opustitev dolžnega ravnanja pa nekaj povem drugega. Nikakor ni dovolj le prizadevanje ali da se na tem zgolj »nekaj« dela, ampak potrebujemo resno strategijo, ki bo temeljila na človekovih pravicah in odločno, sistematično ter kompetentno izvajanje.

Spoštovani, v prilogi vam predstavljamo nekaj poudarkov o oceni stanja na tem področju in nekaj najbolj bistvenih načelnih, pa tudi konkretnih predlogov ukrepov. Pričakujemo, da boste prisluhnili argumentom in odgovorno pristopili k izvajanju obveznosti po pravu človekovih pravic, zlasti po MPKI in že sprejeti zakonodaji s področja izenačevanja možnosti invalidov ter varstva pred diskriminacijo.

V sodelovanju s partnerji bomo spremljali izpolnjevanje teh obveznosti države ter glede izpolnjevanja globalnih ciljev trajnostnega razvoja države, h katerim smo se zavezali v okviru OZN. Prizadevali si bomo za uveljavljanje odprtega, vključujočega večdeležniškega modela spremljanja stanja in nadzora, saj dosednji mehanizmi, ki jih je vzpostavila država, vključno s Svetom za invalide Republike Slovenije, niso niti vključujoči niti učinkoviti niti uspešni. Večdeležniški model bomo promovirali tudi na drugih področjih, kjer dosednji monopolni pristopi pomenijo coklo v razvoju.

S tem pismom izražamo svojo pripravljenost na odkrito, iskreno, strokovno argumentirano in z dobro prakso podkrepjeno sodelovanje v navedenih procesih. V kolikor potrebujete pojasnila, utemeljitve ali sugestije glede potrebnih razvojnih politik, vam jih z veseljem posredujemo.

V pričakovanju vašega odgovora vas lepo pozdravljamo.

PODPISNIKI

1. [Forum za digitalno družbo](#)

2. [OVCA – Društvo za osveščanje in varstvo – center antidiskriminacije](#)

3. [Inštitut Digitas](#)

4. [YHD – Društvo za teorijo in kulturo hendikepa](#)

5. [Sonček – Zveza društev za cerebralno paralizo](#)

Priloga: Ocena stanja in predlogi ukrepov

OCENA STANJA IN PREDLOGI UKREPOV

ZA POLNO SPOŠTOVANJE, VARSTVO IN UČINKOVITO IZVRŠEVANJE ČLOVEKOVIH PRAVIC OSEB Z INVALIDNOSTMI

V Sloveniji se pravice oseb z invalidnostmi obravnava enako kot siceršnje področje prava človekovih pravic. Domneva se, da se bodo obveznosti izpolnjevale kar same od sebe. Od ratifikacije MKPI leta 2008 in uveljavitve Zakona o izenačevanju možnosti invalidov (ZIMI) leta 2010 ter po preteku večine prehodnih obdobj in rokov za doseganje načrtovanih ciljev (npr. v Dostopni Sloveniji ali v skladu z ZIMI), ugotavljamo, da je bil storjen napredek, a je ta glede na možnosti in zmožnosti skromen, nezadosten.

Ob številnih določbah MKPI manjkajo cela področja, kjer zakonodaja še ni implementirana (npr. ni jasne določitve zapovedi o razumnih prilagoditvah, take kršitve namreč predstavljajo diskriminacijo) ali pa še ni zaživela (npr. osebna asistenca kot pravica). Celotna najnovejša zakonodaja je očitno neskladna z MKPI (npr. volilna zakonodaja, družinsko pravo, dostopnost spletišč javnega sektorja ...). O presečnih pristopih niti ne razpravljamo.

Kljub veljavni zakonodaji, marsikje ni niti sprejetih politik (npr. dezinstucionalizacije, pravice gluhoslepih⁵, rehabilitacija slepih ...), sploh takih, ki bi temeljile na pristopu človekovih pravic. Ali pa nezakonito ni »le« izvedbenih podzakonskih aktov, ki bi precizirali obveznosti (npr. minimalnega standarda dostopnosti dobrin in storitev na trgu po ZIMI ni že skoraj 7 let, še standarda dostopnosti javnih storitev organov oblasti nimamo), se v ta namen ne izkoristijo razpoložljivi viri (strokovni, finančni, npr. iz raznih evropskih virov ...), itd. Nekatere pravice po drugi strani visijo v zraku, njihova vsebina pa se prepušča podzakonskemu urejanju (ki ne sledi smislu in namenu pravice).

Izvajanje sprejete zakonodaje je stihijsko in se ne nadzira resno, saj pristojni organi ne izrekajo nikakršnih sankcij, niti za grobe kršitve (npr. zaradi nedostopnosti dobrin in storitev na trgu, diskriminacije v najrazličnejših situacijah, tudi v delovnih razmerjih itd.). Celotni organi oblasti in nosilci javnih pooblastil pogosto zavestno in brez kakršnihkoli negativnih posledic kršijo konvencijo in veljavno zakonodajo, npr. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ), RTV Slovenija itd.

V organe javnih institucij in fundacij se imenuje posameznike, ki so glede na funkcije v nasprotju interesov, kar (lahko) vodi do koruptivnih razmerij, pred katerimi si pristojni organi zatiskajo oči in ne ukrepajo, češ da gre za oblike funkcionalne samouprave. V vsakem primeru pa tovrstna imenovanja zmanjšujejo suverenost imenovanih posameznikov in kredibilnost organizacij, ki jih zastopajo. V teh razmerjih se prepogosto daje prednost poslovnim odnosom, zasebnim interesom imenovanih posameznikov in organizacij pred javnim interesom in pravicami oseb z invalidnostmi.

Osebe z invalidnostmi tako ostajajo sistemsko in strukturno diskriminirane in izpostavljene segregaciji grozljivih razsežnosti (npr. pri nastanitvi v posebnih zavodih ali domovih za starejše občane, npr. pri starosti 30 let, na delu, s prisilnim zdravljenjem, odvzemi različnih oblik pravne in poslovne sposobnosti, ki jemljejo tudi pravice do sklenitve zakonske zveze, volilne pravice ...).

Deležniki — namesto, da bi iz družbene in pravne prakse odstranili vzroke za tako stanje izključevanja — pretežno blažijo le posledice. Tako se ponujajo v pomoč, obljublajo pokroviteljsko socialno občutljivost ali skušajo posebljati jamstva za neko raven potrebnih storitev, namesto da bi ta temeljila na konceptu strogo zavarovanih pravic. V takšnih razmerah tudi sicer dobroverno prizadevanje za vključevanje, a brez naslavljanja mehanizmov izključevanja, pomeni le malo več kot prazen nič.

---

⁵ Elena Pečarič. *Volimo in molimo FIHOOO!* 29. 5. 2018. Dostopno na: <http://za-misli.si/kolumne/elena-pecaric/3664-volimo-in-molimo-fihooo>.

V desetih letih je bil storjen premajhen napredek. Poleg izvršne veje oblasti in posameznih institucij javnega sektorja (npr. MDDSZ, RTV Slovenija), odgovornost za to nosijo tudi najmočnejše invalidske organizacije, ki na nepravilnosti niso (vselej) dovolj opozarjale. Včasih pa tudi zato, ker same poslovno sodelujejo s kršitelji.

Prevečkrat so se osredotočale na sprejemanje zakonodaje, ki je morda koristna za invalidske organizacije, a je po merilih prava človekovih pravic celo v škodo osebam z invalidnostmi. Koristi od vzdrževanja takega stanja (začaranega kroga) imajo najrazličnejše institucije invalidskega varstva. Priča smo nasprotju interesov, ki ga določeni zakoni uveljavljajo celo na sistemski ravni, to pa močno škodi učinkovitosti sistema in spominja na metanje virov skozi okno.

Skrajni čas je, da se po desetletju mencanja celovito analizira stanje, določi jasne in merljive cilje ter ukrepe za odpravo vseh sistemskih anomalij in za uveljavitev že (zdavnaj) sprejetih zakonov, za preprečevanje tveganj nastanka kršitev ter za doseganje najvišje dosegljive ravni uresničevanja pravic. Skrajni čas je tudi za sankcioniranje kršitev zakonodaje in takojšen sprejem vseh podzakonskih aktov.

Ne gre le za zakonodajo in odgovorno načrtovanje politike, gre predvsem tudi za potrebno zadostno politično voljo (pravo vodenje, z zgledi), da se ta zares izvaja in da se v najkrajšem možnem času doseže zadane cilje. »Invalidsko varstvo« (beri: politika uresničevanja pravic oseb z invalidnostmi) mora postati dejansko oblikovano po meri pravic oseb z invalidnostmi in ne po meri invalidskih organizacij in drugih javnih ali zasebnih deležnikov v sistemu invalidskega varstva.

Po pravu človekovih pravic je Republika Slovenija, v skladu s svojo notranjo organizacijo, dolžna z vsemi razpoložljivimi ukrepi zagotoviti učinkovito spoštovanje, varstvo in izvajanje človekovih pravic ter zagotoviti nadzor nad tem procesom. Glede na dejstvo, da se MKPI in zakonodaja o izenačevanju možnosti invalidov ne izvajata dovolj uspešno in da pravega nadzora nad izvajanjem ni, je izkazana nujna potreba po vzpostavitvi neodvisnih teles (ali telesa) za spodbujanje, varovanje in spremljanje izvajanja konvencije in zakonodaje.

Pri tem država ne more in ne sme sodelovati le z reprezentativnimi invalidskimi organizacijami, kaj šele zgolj z Nacionalnim svetom invalidskih organizacij Slovenije (NSIOS). V proces spremljanja in spodbujanja izvajanja konvencije morajo biti v skladu z MKPI vključene vse relevantne organizacije in osebe z invalidnostmi, tudi tiste, ki po meri NSIOS niso »invalidi« ali člani njihovih organizacij. Možnost za sodelovanje v tem procesu mora biti odprta širši civilni družbi, posebej tudi tisti, ki se strokovno ali zagovorniško ukvarja s pravom človekovih pravic.

V Forumu za digitalno družbo v sodelovanju s partnerji menimo, da bi politične stranke, ki bodo prevzele odgovornost za vodenje države, morale podpreti in v svoje politične načrte pri upravljanju z državo vključiti zlasti naslednje ukrepe:

- revizijo prevoda MKPI in celovit podroben pregled zakonodaje in prakse (ne)spoštovanja pravic oseb z invalidnostmi s predlogi konkretnih rešitev za odpravo nepravilnosti, ki bodo imele jasno določene odgovorne institucije, potrebne ukrepe (npr. odpravo sistemskih diskriminacij, pravnih praznin ...), časovnico za njihovo izvedbo in potrebne ter zadostne vire za izpolnitev vseh obveznosti, vključno s potrebno spremembo oz. dopolnitvijo strateških aktov;
- vzpostavitev potrebnih institucionalnih mehanizmov in procesov, zlasti sistema neodvisnega nadzora nad spoštovanjem MKPI, hkrati pa tudi mehanizmov zadostnega in potrebnega vodenja, zgleda in koordinacije vseh potrebnih politik, tako na državni kot na lokalni ravni;
- zagotovitev enostavnih in učinkovitih mehanizmov uresničevanja in varstva vseh pravic, tudi po uradni dolžnosti;
- zagotovitev ustreznega sistema zagovorništva pravic oseb z invalidnostmi;

- spodbujanje krepitve sposobnosti vseh deležnikov za učinkovito spoštovanje, varstvo in spodbujanje uresničevanja pravic oseb z invalidnostmi, zlasti za preprečevanje diskriminacije in izključevanja.

Poleg tega bi v kontekstu odgovorne, trajnostno naravnane razvojne politike, politične stranke, ki bodo prevzele odgovornost za vodenje države, morale prioriteto nasloviti zlasti tudi naslednja vprašanja:

- zagotoviti enako, kakovostno in vsem dostopno vzgojo in izobraževanje za pridobivanje znanja in razvijanje kompetenc z vzpostavitvijo vključujočega učnega okolja na vseh ravneh in nudenjem potrebne asistencije in drugih prilagoditev osebam z invalidnostmi;
- promovirati vključujoč gospodarski razvoj, varstvo ekonomskih pravic in polno ter produktivno zaposlovanje, ki osebam z invalidnostmi omogoča ne le dostop do običajnega trga dela, ampak polno vključenost vanj, tako da bo socialno varstvo za večino postala zares le drugotna, podporna oblika javnih storitev;
- poudarjati gospodarsko, politično, kulturno in najširše družbeno vključevanje oseb z invalidnostmi;
- zagotoviti univerzalno dostopnost v najširšem smislu: za vsa javnosti dostopna mesta, prostore in vodne površine, cenovno dosegljive trajnostne transportne sisteme, vse druge javne in zasebne dobrine in storitve, dostopne javnosti, zlasti tudi glede namestitve (ne le za novogradnje, zlasti tudi za obstoječi zasebni in javni stanovanjski fond), vse informacije, storitve in dobrine informacijske družbe, znanosti ter storitve s področja kulture, športa in prostega časa;
- vzpostaviti zbiranje podatkov, raziskave in učinkovit nadzor nad izpolnjevanjem merljivih, trajnostno naravnanih razvojnih ciljev, ki omogočajo uvid v ključna vprašanja, povezana z invalidnostmi (npr. po vrstah oviranosti, stopnji iz(v)ključenosti, uresničevanja posameznih pravic ...), zlasti tudi v procese transformacije mehanizmov družbenega izključevanja.